

Arvokas suomennos

■ ANTTI KASVIO

Manuel Castells & Pekka Himanen (toim.): *Kestävän kasvun malli, globaali näkökulma*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 22/2013.

Kestävän kasvun mallia käsittelevän kirjan ideat ovat alkusanojen mukaan syntyneet ja yhteistyö Oxford University Pressin kanssa alkanut Suomen tulevaisuushankkeen kanssa solmitusta yhteistyöstä riippumatta. Maksamiemme 0,7 miljoonan euron vastineiksi on siten oikeastaan saatu käsikirjoituksen suomennos, siihen liitetyt alkusanat ja hätäisesti kirjoitettu yhteenveto – sekä Pekka Himasen eräänlaisena välituotoksena tekemä *Sininen kirja*.

Kirjan kokonaisannin kannalta avainasemassa on Castellsin ja Himasen esittelemä teoreettinen kehys. Se keskittyy lähinnä vain kertaamaan hyvin tiivistetyssä muodossa Manuel Castellsin jo pari vuosikymmentä sitten kehittelemiä ajatuksia kapitalismin uudesta *informationaalisesta* kehitysvaiheesta, jota on täydennetty joillakin uusilla, lähinnä informationaalisen ja inhimillisen kehityksen yhteyksiä koskevilla, ajatuksilla. Itse informationalismien luonnehdinta on tehty melko perinteisellä tavalla ottamatta erityisemmin huomioon niitä monia uusia ilmiöitä – tietokoneiden korvautumista erilaisilla mobiililaitteilla, sosiaalista mediaa, pilvipalvelujen yleistymistä, uusia teknologisen työttömyyden uhkia, valvontaa jne. –, joita siihen meidän aikanamme liittyy. Suurin puute on kuitenkin se, että nykyisen ke-

hityksen ylivoimaisesti suurin ongelma eli ihmiskunnan taloudellisten toimintojen ajautuminen yhä pahenevaan ristiriitaan luonnollisten perustojensa kanssa ei saa kirjoittajilta lainkaan ansaitsemaansa huomiota. Ekologiset ongelmat kyllä mainitaan ohimennen, mutta niiden ilmeisesti oletetaan ratkeavan itsestään, kunhan informaationaalisen kehityksen annetaan edetä riittävän pitkälle. Mitään *Simisessä kirjassa* luvattua uutta suurta teoreettista avautusta luku ei sisällä.

Kirjan rungon muodostavat seitsemän tapaustutkimusta, joihin ei sisälly juurikaan keskinäistä vertailua. Yhteiseksi nimittäjäksi jää lähinnä se, että kirjoittajat käyttävät vaihtelevassa määrin hyväkseen informaationaalisen kehitysmallin ideoita.

Annalee Saxenianin suppea analyysi Piilaakson nykytilanteesta keskittyy kuvaamaan, miten alueen aiempi menestystarina on jatkunut tai ollut jatkumatta maailmantalouden viimeaikaisissa myllerryksissä. Hänen mukaansa taloudellisessa mielessä kehitys on kyllä jatkunut, mutta sosiaalisesti raskaalla hinnalla. Tämä on synnyttänyt kansalaisliikkeitä, jotka pyrkivät ohjaamaan kehitystä tasapainoiseen suuntaan. Teksti on hyvä ja se on tehty kytkemättä analyysia millään eksplisiittisellä tavalla Castellsin ja Himasen informaationaaliseen viitekehukseen.

Himasan Suomea käsittelevä luku on kirjoitettu eräänlaisena päivityksenä analyysiin, jonka kirjoittaja teki 2000-luvun alussa yhdessä Manuel Castellsin kanssa Suomen tietoyhteiskuntamallista. Luvun alkuosa pyrkii analysoimaan Suomen taloudellisen ja yhteiskunnallisen kehityksen viimeaikaisia on-

gelmia, kun taas toinen osa esittää kirjoittajan ajatuksia ongelmien mahdollisista ratkaisuista. Teksti on lyhyt ja se on kirjoitettu nimienomaan tietoyhteiskunnan näkökulmasta, jolloin oleelliset osat Suomen muusta kehityksestä jäävät kokonaan tarkastelujen ulkopuolelle. Suppeana ulkomaisille lukijoille tarkoitettuna kuvauksena esitys ei ole vailla ansioita. Esimerkiksi kuvaus Nokian ongelmien kehittymisestä on ihan kiinnostava, vaikka Suomen innovaatiojärjestelmän kyvyttömyyteen tukea suomalaisen tieto- ja viestintäteknisen klusterin uusiutumista (mistä Annalee Saxenian on kirjoittanut aikanaan laadukkaan analyysin Charles Sabelin kanssa) ei kiinnitetä riittävästi huomiota.

Teksti muuttuu selvästi ongelmallisemmaksi Himasen siirtyessä esittelemään omia neuvojaan Suomen tulevan kehityksen ongelmien ratkaisemiseksi. Peruseseptejä ovat positiivinen ajattelu, yhteiskuntapolitiikan suurempi ennakoivuus, ihmisten subjektiivisuuden korostaminen, ilmiöiden kokonaisvaltaisempi tarkastelu ja luopuminen liiallisesta valtiokeskeisyydestä. Ehdotuksia pyritään konkretisoimaan vaatimalla muun muassa lisää tuottavuutta, työhyvinvoinnin edistämistä, luovuutta ja suurempaa kulttuurista avoimuutta erityisesti suhteessa maahanmuuttajiin.

Manuel Castells, Isidora Chacón ja Pekka Himanen analysoivat eurooppalaisen hyvinvointivaltiomallin kriisiä ja uusiutumista. Käytännössä luku arvioi kuitenkin lähinnä vain eurooppalaisten tietoyhteiskuntastrategioiden etenemistä sähköisen hallinnon, sähköisen terveydenhuollon ja e-oppi-

misen ulottuvuuksilla. Tekstissä sivutaan myös ekologista kestävyyttä, jonka kirjoittajat ymmärtävät tarkoittavan ”harkittua informaatiojärjestelmien organisoimista ohjaamaan julkista politiikkaa ympäristönsuojelun kokonaisvaltaisesta näkökulmasta niin, että se parantaa ihmisen elämänlaatua” (134). Tekstin lopussa toistetaan vielä teoreettisessa viitekehityksessä esitettyjä ajatuksia informaation ja ihmisen kehityksen välisistä yhteyksistä sekä syytetään globaaleja finanssimarkkinoita, jotka kirjoittajien mukaan ”pakottavat Euroopan maat leikkaamaan hyvinvointivaltion palveluja yhä enemmän”. Heidän mukaansa käsillä on ”eurooppalaisten poliitikkojen kohtalonhetki määrätellä, minkä verran valtaa he antavat demokraattisen kontrollin ulkopuolella oleville rahoitusmarkkinoille” (140–141).

You-Tien Hsieng on kirjoittanut kiinnostavan analyysin internetin käytön roolista kiinalaisen yhteiskunnan modernisaatiokehityksessä. Hän nojaa analyysissään suhteellisen suoraan Castellsin ja Himasen tarjoilemaan informaation ja ihmisen kehityksen viitekehitykseen. Kiinnostavuus tulee nimenomaan siitä, että kirjoittaja on ilmeisen hyvin perehtynyt siihen keskustelukulttuuriin, joka kiinalaisissa tietoverkoissa ja niiden välityksellä organisoituissa kansalaisaktiiviteeteissa nykyisin vallitsee. Hänen tekstistään ei välity pohdintaa Kiinan todella vaikeisiin mittasuhteisiin kasvaneista ympäristöongelmista, mutta siihen sisältyy kutkuttava tarina kiinan-
tiikeristä – jo hävinneeksi luullusta eläimestä, josta tehtiin tuoreiksi väitettyjä manipuloituja kuvia internetiin – sekä tähän tapahtumaan

liittyvistä valheiden ja niiden paljastusyritysten ketjuista.

Nico Cloete ja Alison Gillwald lähtevät liikkeelle ihmisen arvokkuuden ideasta Etelä-Afrikkaa käsittelevässä tapaustutkimukseen. Lähtökohta on luonteva sen vuoksi, että lupaus arvokkuuden palauttamisesta apartheid-kaudella oikeutensa maahan, vapautteen ja rauhaan menettäneille on sisällytetty myös maan perustuslakiin. Ongelmana kirjoittajien mukaan on kuitenkin se, että rotuerottelun lakkauttamisesta kuluneiden parin vuosikymmenen jälkeenkin maajoutuu kamppailemaan vaikeiden eriarvoisuus- ja köyhyysongelmien kanssa. Kirjoituksen varsinainen fokus kohdistuu Etelä-Afrikan tietoyhteiskuntakehityksen tarkasteluun yhtäältä tieto- ja viestintäpolitiikan ja toisaalta koulutuksen ulottuvuudella. Melko suoraan maan ajankohtaisiin poliittisiin debatteihin kantaa ottaen kirjoittajat valittavat muun muassa poliittisen johdon vähenevää kiinnostusta kansallisten tietoyhteiskuntastrategioiden eteenpäinviemistä kohtaan sekä sitoutumista liiaksi uusien eliittien ehdoilla harjoitettuun talouden uudenaikaistamiseen tähtäävään politiikkaan.

Fernando Calderón ja Castells päättävät tapaustutkimusten sarjan Chilen viimeaikaista taloudellista ja yhteiskunnallista kehitystä käsittelevään analyysiin. Myös tämä analyysi on hyvin poliittinen – sen pääviestinä on selkeän eron tekeminen Augusto Pinochetin ja vuodesta 2010 vallassa olleen presidentti Sebastián Piñeran kaudella harjoitetun markkinavetoisen sekä niiden välisenä aikana harjoitetun astetta vasemmistolaisemman politiikan välillä. Viimemainitun po-

litiikan katsotaan palvelleen muita kausia paremmin pyrkimyksiä informaation ja ihmisen kehityksen samanaikaiseen edistämiseen, ja siksi kirjoittajat asettavat toivonsa Michelle Bacheletin paaluuseen valtaan vuoden 2014 presidentinvaaleissa. Perusteita vallan siirtymiselle haetaan niin opiskelijoiden lisääntyneestä aktiivisuudesta kuin mielipidetutkimusten osoittamasta kansalaisten kasvaneesta tyytymättömyydestä olemassa olevia vallanpitäjiä kohtaan.

Tapaustutkimusten ohella kirjaan on sisällytetty kaksi kehityksen päämääriä käsittelevää lukua. Ensimmäisessä Calderón erittelee ihmisen arvokkuuden toteutumiseen liittyviä ongelmia nykyisessä maailmassa. Esseen varsinainen fokus on vaikeasti tavoitettavissa. Kirjoittaja lähtee liikkeelle erilaisista globalisaation ongelmien synnyttämistä uusista protestiliikkeistä, mistä hän etenee hahmottelemaan astetta yleisempää ihmisen kehityksen näkökulmaa. Seuraavaksi hän pohtii yksilöiden kulttuurisen identiteetin muodostumista, arvokkuuden ja ihmisoikeuksien käsitteitä sekä tietoverkkoja uutena julkisena tilana, jonka kautta ihmiset voivat vaatia suurempaa arvokkuutta ja oikeuksiensa tunnustamista. Matkan varrella hän suorittaa melko problemaattisen analyysin valtio-, markkina- ja ihmislähtöisistä näkökulmista yhteiskunnalliseen kehitykseen (256), pohtii ajankoh-
taisten ympäristöongelmien ja sosiaalisen syrjäytymisen teemoja sekä etenee ihmisen kehityksen toimijuuden ideoiden kehittelyyn. Esseen päättää ehdotus uudenlaisen ihmisen kehityspedagogiikan kehittelystä, mutta kirjoitta-

ja ei juurikaan avaa, mitä ehdotus mahtaisi käytännössä tarkoittaa. Se todetaan, että ”uusi pedagogiikka edellyttää menettelytapoja, jotka pyrkivät kohtaamaan subjektiudet, kulttuurit ja nykytodellisuuden monimutkaisuuden ja sieltä käsin määrittelemään uudelleen inhimillisen kehityksen päämäärät vaatimattomuuden ja rauhan hengessä” (276).

Himanan jatkaa omassa luvussa arvokkaan elämän pohdintaa. Siinä hän erittelee John Rawlsin oikeudenmukaisuus- ja Amartya Senin vapauskäsitteitä, joiden pohjalta hän päätyy nostamaan arvokkuuden tärkeimmäksi inhimillisen kehityksen päämääräksi. Yksilön oman arvokkuuden rinnalle hän nostaa empatian eli toisista välittämisen, ja tällä tavoin laajennetun arvokkuuden käsitteen hän näkee myös kaikkien keskeisten uskontojen tunnustamana ja siten universaalina kehityksen päämääränä. Ratkaistuaan näin – hieman ilkeästi sanottuna – elämän tarkoituksen filosofimme etenee melko suorakaisesti arvokkaan elämän edellytysten tarkasteluun. Näihin kuuluvat muun muassa kestävä talous, kestävä ympäristö sekä kestävä hyvinvointi. Jatkokehittelyssä tarkasteluun tulee mukaan myös kulttuurisen kehityksen oluttavuus ja talouden kehitys täsmentyy informaationaaliseksi kasvuksi. Lopuksi kirjoittaja lähtee rakentamaan olemassaolevien inhimillisen kehityksen ja onnellisuusindikaattoreiden kilpailijaksi omaa arvokkuusindeksiään, jota ei kylläkään kannata ottaa kovin vakavamielisesti. Mikään yllätys ei liene Suomen sijoittuminen koerankkauksen ykkösmaaksi.

Kirjan suomenkieliseen versioon on sisällytetty vielä Himasen

laatima yhteenveto. Sen päätarkoitus on tiivistää ”taustaselvityksen” tuloksiin perustuvat johtopäätökset valtioneuvoston omassa tulevaisuustyössä hyödynnettäviksi.

Keskeisimpinä Suomen tulevien vuosien tehtävinä kirjoittaja näkee julkistalouden kestävyysvaajien pienentämisen ja hyvinvointivaltion uudistamisen. Lisäksi hän pitää tärkeänä siirtymää informaatioajan ekologiseen talouteen. Kirjoittajalla on hyvin optimistinen näkemys siitä, miten uusi teknologia auttaa pienentämään toimintojemme ekologisia jalanjälkiä, kun taas teknologian aiheuttamista uusista riskeistä hän ei sano mitään. Kirjoittaja haluaa kannustaa Suomea innovaatiopohjaiseen talouskasvuun näkemättä tässäkään mitään vaaraa luonnon rajoihin törmäämisestä. Tämän ohella Himanen peräänkuuluttaa luovuuden, välittämisen ja luottamuksen kulttuurin vahvistamista niin kouluissa, työpaikoilla kuin koko yhteiskunnassakin. Lopussa painotetaan visionäärisen poliittisen johtajuuden merkitystä. Ennen kaikkea suomalaisiakin poliitikkoja patistetaan kapinaan globaalien finanssimerkkien valtaa vastaan.

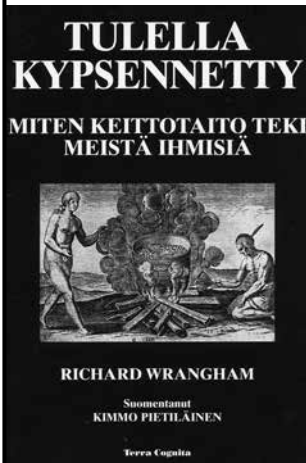
Kirjan sisällön perusteella on vaikea nähdä, miten sen yhteiskuntateoreettiset ja filosofiset kehittelyt tai muiden yhteiskuntien viimeaikaiseen kehitykseen kohdistetut ja näkökulmiltaan melko spesifit analyysit ovat voineet tai voisivat jatkossa palvella Suomen tulevaisuuden keskeisten haasteiden ja niiden hallintakeinojen pohdintaa. Tässä mielessä kirjan anti jää väkisin vähäiseksi. Kannattaa ottaa huomioon, että vaikka Castells on ollut aikanaan hyvin merkittävä yhteiskuntatieteilijä, hän on sit-

temmin kerännyt ympärilleen pienen koulukunnan, joka jatkaa edelleen informationalismien ideoiden soveltamista lähinnä toistensa töihin viitaten. Sen sijaan yhteiskuntatieteellisen keskustelun valtavirrassa pohditaan enimmäkseen toisenlaisia asioita. Lisäksi nykytutkimus vierastaa aika lailla ajatusta, että nimenomaan tietotekniikka olisi kaiken yhteiskuntakehityksen tärkein liikuttaja. Sen merkitystä ei pidä vähätellä, mutta huomiota halutaan kiinnittää myös muihin tekijöihin.

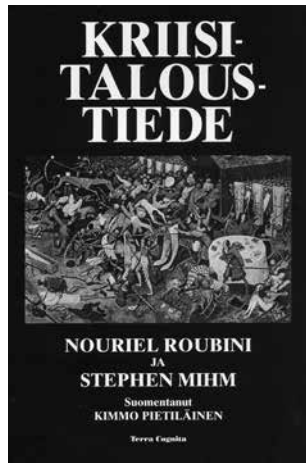
Himanan tuo arvokasta elämää koskevia ideoita esiin hyvin kunnianhimoisesti, mutta todellisuudessa niiden kantavuus on jäänyt pieneksi esimerkiksi verrattuna siihen keskusteluun, jota viime aikoina on käyty ”hyvästä elämästä” vaihtoehtona jatkuvasti korkeamman taloudellisen kasvun tavoittelulle. Yhtenä sen avainpuheenvuorona on Robert ja Edward Skidelskyn 2012 julkaissut *How Much Is Enough* -teos. Suurimmaksi ongelmaksi jää kuitenkin se, että Himasen lanseeraamaa positiivista ajattelua on jo muutoinkin tarjolla aivan riittämiin populaaripsykologian ja erilaisten elämäntapaoppaiden välittämänä. Näin kirjoittaja on asemoinut itsensä väliinputoajaksi, jonka on vaikea saavuttaa todellista uskottavuutta sen paremmin yhteiskuntatieteilijänä kuin akateemisena filosofinakaan.

Jos jälkiviisuus sallitaan, tulevaisuusselonteon valmistelijoiden olisi ehkä kannattanut tarjota filosofi Himaselle mahdollisuutta muiden asiantuntijoiden taapaa työpajakeskusteluihin esittelemään ideoitaan ja samalla kuulemaan muiden näkemyksiä. Castellsin ja Himasen toimittaman kirjan olisi voinut antaa ilmestyä omilla

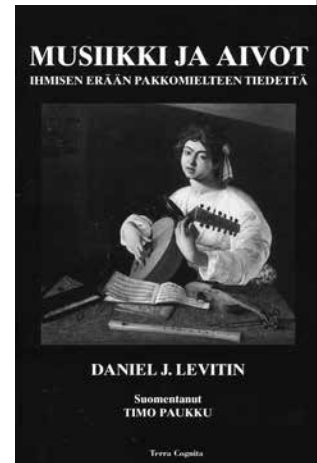
Parasta suomalaista tietokirjallisuutta

Richard Wrangham
Tulella kypsennetty.
Miten keittotaito teki meistä ihmisiä.
Ovh. 40,-

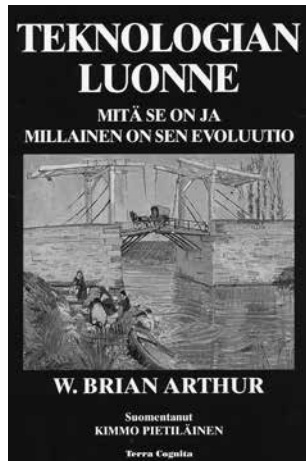
Nouriel Roubini ja
Stephen Mihm
Kriisitaloustiede
Ovh. 40,-

Daniel J. Levitin
Musiikki ja aivot.
Ihmisen erään pakkomielleiden tiedettä
Ovh. 40,-

Nicholas Carr
Pinnalliset.
Mitä internet tekee aivoillemme
Ovh. 40,-

W. Brian Arthur
Teknologian luonne.
Mitä se on ja millainen on sen evoluutio
Ovh. 40,-

Stuart A. Kauffman
Pyhän uudelleen keksiminen.
Uusi näkemys luonnontieteestä, järjestä ja uskonnosta
Ovh. 40,-

Kirjakaupasta tai suoraan kustantajalta

TERRA COGNITA OY
www.terracognita.fi

ehdoillaan ja ostaa se sitten kirja-
kaupasta.

Pääministerinkään ei olisi kannattanut innostua filosofin itsepromootiosta niin paljon, että jopa oikeuskansleri joutui toppuuttelemaan. Suomen maine eturivin tietoyhteiskuntana on ensinnäkin jo aika kaukana takanapäin, nimenomaan sen kauttahan Castells aikoinaan kiinnostui Suomesta. Lisäksi kokoomuslaisen pääministerin voi olla vaikea niellä kirjoittajien tärkeintä politiikkasuositusta. He yhtyvät perinteiseen vasemmistolaiseen vaatimukseen globaalien finanssimarkkinoiden suitsimisesta, mutta kertomatta, millä tavoin tämän tulisi tapahtua. Euroopasahan on jo viime aikoina pyritty aktiivisesti tiukentamaan rahoituslaitoksiin kohdistuvaa ohjausta ja niiden vakavaraisuusvaatimuksia. Tämän yhtenä seurauksena on ollut varsinkin eteläisessä Euroopassa pk-yritysten rahansaannin selvä kiristyminen, joka puolestaan on kasvattanut alueen työttömyyttä. Olisikin ollut hyvä saada tarkempaa ohjeistusta siitä, miten finanssimarkkinoiden kurittamisen tulisi teoksen kirjoittajien mielestä jatkossa tapahtua ja millä lihaksilla toimiin ryhdyttäisiin.

Kirjoittaja on yhteiskuntatieteiden tohtori ja Työterveyslaitoksen vanhempi tutkija.